

■ ***Bu gün Azərbaycan müstəqil, qüdrətli, siyasi və iqtisadi baxımdan heç bir asılılığı olmayan, Cənubi Qafqaz regionunun lider dövlətidir. Bütün bunlar müharibə şəraitində olan, 1994-cü ildən bu yana atəşkəs rejimində yaşayan bir dövlətin qeyri-adi nailiyyətidir. Şübhəsiz ki, əldə olunan uğurlar birmənalı qarşılanmır. Regionda mühüm güc strukturunun olması, cərəyan edən hadisələrə birbaşa təsiri bəziləri üçün arzuolunmazdır. Aprel ayı Azərbaycan tarixinə həm mətin, həm də çətin bir xatirə olaraq yazıldı. Bu ay şəhidlər verdik, bu ay gözüyaşlı anaların sayı artdı... Lakin bu ay illərdir həsrətlə gözlədiyimiz torpaqlara — Qarabağa yolumuz açıldı ... Bu ay tariximizin ən şərəfli səhifələrindən biri başladı.***

Tariximizin şərəfli səhifəsi

Aprel döyüşləri atəşkəsin elan olunmasından bu yana ən irimiqyaslı hərbi əməliyyat oldu. Vəziyyət o həddə çatdı ki, Qarabağda məskunlaşdırılan “üzlü qonaqlar” qaçmağa başladılar. Bu çətin günlərdə bir millət olaraq birliyimiz Milli Ordumuzda ruh yüksəkliyi yaratdı. Hər yerdə Azərbaycan bayrağı dalğalandı. Bütün regionlardakı gənclərimiz, yaşlılarımız əllərində üçrəngli şanlı bayrağımız, himnimizin sədaları altında meydanlara axışdı. Qəlbi Vətən eşqi ilə çırpınan hər bir azərbaycanlı könüllü şəkildə döyüşə hazır olduğunu bəyan etdi. Xaricdə yaşayan minlərlə gəncimiz ordu sıralarına qoşulmaq üçün müraciət etdi. Budur, Vətən sevgisi! Budur, Vətənə qayğı! Və budur, düşmənə göz dağı! Cəsur Azərbaycan əsgərləri, zabitləri öz canları bahasına düşmənin layiqli cavabını verdi, onu yerində otuzdurtdu. Onlar bayrağımızı uca tutan igidlərdir. Onlar Seysulan məntəqəsi, Lələtəpə və Talış kəndindəki yüksəklikləri ölkəmizə qaytaran qəhrəman döyüşçülərdir.

Bu gün Azərbaycanla Ermənistan müqayisə edilməyəcək səviyyədədir. Azərbaycanın hər cür lazımı vəsaitlərlə təmin olunmuş, çox ciddi hərbi təlim keçmiş ordusu vardır. Ermənistan “şanlı əsgərlər” simasında təqdim olunan muzdlu qoşunla çəkinmədən hərbi gücdən danışır, ordunun “qüdrətinə” dastanlar yazır. O “şanlı əsgərlər” ki, döyüşə getməkdən çəkinərək qaçır, Serj Sarkisyana özgə torpaqları üçün döyüşməyəcəkləri bəyanatını verirlər. Sarkisyan isə hər vəchlə işğal faktını danmaqda davam edir. Lakin tarix heç nəyi unutmur: 18 may 2001-ci ildə Ermənistanın o vaxtkı müdafiə naziri (indiki prezident) Serj Sarkisyanın Ermənistan parlamentindəki nitqi işğalçı siyasətin bariz isbatıdır: “İşğal elədiyimiz torpaqlar var. Bunda utanılacaq heç nə yoxdur. Təhlükəsizliyimiz üçün bu torpaqları işğal etdik. Biz bunu 1992-ci ildə və ondan öncə də deyirdik, indi də deyirik. Bəlkə, üslubum diplomatik deyil, amma həqiqət budur”.

laşmalarını izləməli oldu. Haylar ənənəvi peşələrinə sadiq qalaraq şivən qopardılar. Tərtər, Ağdam ərazisində düşmən tərəfindən vurulan evlər, məşinlər, hətta yaralanan və ölən mülki əhali bəzi dünya KİV-də Azərbaycanın qəddarlığı kimi yayımlandı. Həmin torpaqlarımız erməni əraziləri və zərərchəkenlər erməni əhalisi olaraq təqdim olundu. Televiziya verilişlərində Qarabağın “erməniləşmiş” tarixi qabardıldı, erməni “dəlilləri” ictimailəşdirildi. Qarabağın ermənilər tərəfindən müvəqqəti olaraq azərbaycanlılara verilməsi yenidən “gündəm mövzusu” oldu. Belə yerdə yaxşı de-

erməni hakim dairələrini hətta Belarus səfirini çağırıb, “başa salmağa” “məcbur etdi”. Ermənistanın beynəlxalq hüquqa, ədalətə olan “hörməti”dir, bu! Bu səbəbdəndir ki, illərdir heç bir irəliləyişə nail olunmayıb...

İşğaldan azad olan ərazilərin strateji əhəmiyyəti

Seysulan kəndi əvvəllər Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində Ağdərə rayonu inzibati ərazisinə aid idi, lakin 1992-ci ildə Ağdərə rayonunun Ağ-

nistan Müdafiə Nazirliyinin həlak olanlar siyahısında Dağlıq Qarabağın bir sakini də yoxdur — deməsi erməni qarayaxmasının tutarlı ifşası idi. Rusiyalı ekspert Andrey Yepivantsev hadisələrlə bağlı şərhində belə bir ifadə işlətmişdir: “Əvvəllər bəziləri belə düşünürdü ki, Qarabağ azərbaycanlılar üçün alınmaz qaladır. İndi artıq heç kim buna əmin deyil”.

Bəli, son hadisələr bir daha göstərdi ki, artıq Qarabağ danışıqlarını intensivləşdirməyin vaxtıdır. Qısa müddət ərzində Azərbaycan dövləti və xalqı nəyə qadir olduğunu sübut etdi. Bu, tək-cə hərbi, siyasi qələbə deyildi,

Qarabağın açılan “düyün”ü

dam, Tərtər və Kəlbəcər rayonları arasında bölüşdürülməsindən sonra kənd Tərtər rayonunun tərkibinə verilmişdir. 1993-cü ildə Seysulan kəndi ermənilər tərəfindən işğal olunmuş və bu ilin aprelinə kimi oradan düşmənin müdafiə xətti keçmişdir. Kəndin mühüm strateji əhəmiyyəti vardır. Seysulanın alınması düşmən mövqelərinin daim nəzarət altında olmasına imkan verir. Birinci Qarabağ müharibəsi qazisi, peşəkar hərbiçi Nazim Bayramov bildirib ki, Talış kəndi ətrafındakı yüksəklik Tapqaraqoyunlu-Borsunlu-Torpaq təpə-Tərtər-Goranboy yolu boyu Tərtərin kəndlərini əhatə edən ərazilərin komanda yüksəkliyidir. Bu yüksəkliyin ələ keçirilməsi Goranboy rayonu və Naftalan şəhərinə təhdid yaradan halların minimumallaşdırılmasına gətirib çıxardı.

Lələtəpə yüksəkliyi ordumuza Horadiz qəsəbəsinə qədər ətraf əraziləri bilavasitə müşahidə etmək və hədəf almağa imkan verən olduqca mühüm strateji bir üstünlükdür. Bu yüksəklik hətta uzaq məsafələrdə belə düşməni gizli cəmləşmə və hərəkət imkanlarından məhrum edir.

Son məlumatlara görə, döyüşlərdə ermənilərə məxsus 6 tank, 15-dək artilleriya qurğusu və möhkəmləndirilmiş mühəndis qurğuları məhv edildi. O cümlədən düşmənin yüzdən çox hərbi qulluqçusu ölüb və yaralanıb. Ermənilərin azərbaycanlıların köməksiz mülki əhalini silah hədəfinə çevirməsi ilə bağlı qeyri-real bəyanatları da faktiki olaraq təkzib olundu. Tarixçi və siyasi analitik, tarix elmləri doktoru Oleq Kuznetsovun – Ermə-

ni müdafiə Nazirliyinin həlak olanlar siyahısında Dağlıq Qarabağın bir sakini də yoxdur — deməsi erməni qarayaxmasının tutarlı ifşası idi. Rusiyalı ekspert Andrey Yepivantsev hadisələrlə bağlı şərhində belə bir ifadə işlətmişdir: “Əvvəllər bəziləri belə düşünürdü ki, Qarabağ azərbaycanlılar üçün alınmaz qaladır. İndi artıq heç kim buna əmin deyil”.

Bəli, son hadisələr bir daha göstərdi ki, artıq Qarabağ danışıqlarını intensivləşdirməyin vaxtıdır. Qısa müddət ərzində Azərbaycan dövləti və xalqı nəyə qadir olduğunu sübut etdi. Bu, tək-cə hərbi, siyasi qələbə deyildi,

bu millət olaraq birliyimizin qələbəsi, Ermənistan üzərində həm də psixoloji qələbə idi. Xalq bir yumruq şəklində birləşərək birlik nümayiş etdirdi. Düşmənin başına od ələdi. Əsl vətənpərvərliyin, millət sevgisinin nə olduğunu göstərdi. Üçrəngli şanlı bayrağımız ölkənin hər bir guşəsində, hər bir evində qürurla dalğalandı.

Ürəksiz can olmaz ...

Azərbaycan baş verən hadisələrdə öz prinsipial mövqeyini ortaya qoyaraq, bir daha göstərdi ki, biz güclüyük. Biz, sadəcə olaraq, öz torpaqlarımızda özümüzə qarşı yönələn yadelli təxribatna cavab vermişik.Yenə belə bir təxribat törədilərsə, erməni tərəfi təkrarən çoxsaylı itkilərə hazır olmalıdır. Eyni zamanda, Azərbaycan insanpərvərlik prinsiplərini də unutmur, humanist siyasət əsas qayəimiz sayılır. Prezident İlham Əliyev bəyan etmişdir: “Biz müharibə istəmirik. Biz istəmirik ki, qan tökülsün. İstəmirik ki, gənc insanlar həlak olsunlar. Biz istəmirik ki, anaların göz yaşları tökülsün. Azərbaycan, Ermənistan analarının göz yaşları tökülməsin. Ancaq biz öz haqqımızı tələb edirik”.

Lakin beynəlxalq hüquq tətbiq olunmazsa, öz torpaqlarımızı azad etməyə borcluyuq. Səbir və dözümlər bir həddə qədərdir. Artıq 23 ildir ki, Qarabağ torpaqlarına azərbaycanlı ayağı dəymir. Artıq 23 ildir ki, körpələr Qarabağsız doğulub-böyüyür. Artıq 23 ildir ki, yaşlılar Qarabağsız dünyasını dəyişir. Qarabağsız bayramlar, Qarabağsız şəhidlər...

Bu gün İrəvanda ən yüksək dövlət postlarını tutan şəxslər Xocalı soyqırımını cəlladlardır. Serj Sarkisyan köməksiz Xocalı sakinlərinin vəhşicəsinə öldürülməsində şəxsən iştirak etmiş, insanlığa sığmayan cinayətlərini çəkinmədən etiraf etmişdir. Saxta erməni tarixinin ideoloqu Zori Balayanın dünyaya məlum yirtıcı tarixçəsi yaddaşımızda nifrəti yaşıdan faktlardır... Onlar öz mənfur niyyətlərini reallaşdırmaq üçün ana bətnindəki körpəni belə öldürməkdən çəkinməyən vəhşilərdir. Onlar özlərini “yazıq”, “kimsəsiz”, “təklənmiş” göstərən, “əzakkeş erməni” cildinə bürünərək dünyanın həqiqət gözüinə riya pərdəsi salanlardır. Bundan sonra hansı erməni səmimiyyətindən, humanizmindən söhbət gedə bilər?

Aprel toqquşması sübut etdi ki, ordumuz istənilən vaxt hücumla hazır vəziyyətdə dayanıb. Bəzi qara qüvvələr zaman-zaman millətimizdə ruh düşkünlüyünün hökm sürməsi, savaşa hazır olmaması və s. kimi şayiələrlə ictimai rəyə təzyiqlər edirdilər. Lakin Azərbaycan Ordusu və onun arxasında dayanan xalq sübut etdi ki, Qarabağ üçün vuruşmağa hazırıq. Beynəlxalq təşkilatlar, hərbi ekspertlər, hətta bəzi erməni hərbiçiləri belə bu döyüşlərdə Azərbaycanın üstünlüyünü etiraf etdilər. Bu hadisələr Ermənistanə bir mesaj idi: işğal edilmiş torpaqlarımızda heç bir zaman möhkəmlənməyəcəksiniz və münəqişə dondurula bilməz! Qarabağsız Azərbaycan təsəvvüredilməzdir. Necə ki ürəksiz can mümkünsüzdür. Bu Azərbaycanımızın və tariximizin haqq səsidir!

Ölümsüz qəhrəmanlar – ŞƏHİDLƏR!

Unutmayaq ki, qoynunda boy atdığımız bu Vətənin hər bir qarışı şəhid qanı ilə suvarılmışdır. “Uğrunda ölən varsa, Vətəndir!” Şəhidlik ən müqəddəs, ən şərəfli mərtəbədir. Şəhidlər Vətən naminə onlara bəxş edilmiş ən dəyərli neməti – həyatlarını qurban verən könüllülərdir. Şəhidlər mətanətin, ucalığın, mərdliyin, inamın, qürur və ləyaqətin təcəssümüdür. Biz Sizinlə fəxr edirik, igidlər! Şəhadətiniz mübarək! İnşaallah, Sizin xatirəniz Şuşada anılacaq, azad olunmuş torpaqlarımızda şərafinizə abidələr ucaldılacaqdır. O zaman şəhidlərimizin ruhu şad olacaq, qanları yerdə qalmayacaq. Belə qəhrəman oğulları böyüdən valideynlər qarşısında baş əyirik! Dünya-nın ən fədakar qadınları — Şəhid anaları, başınız hər zaman uca olsun! Nə qədər ki Azərbaycan var, o qədər də Azərbaycan üçün canından keçməyə hazır olan qəhrəmanlar olacaqdır!

Bəli, illərdir ki, biz gözləyirik ... Baxmayaraq ki, məqsədimizə döyüş yolu ilə nail ola bilərik, yenə də sülh yolunu tuturuq. Çünki biz humanist və sülhsevər xalqıq.

Tarixi xatırlatma

Birinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində Azərbaycana dəyən maddi ziyan:
Dağıdılan yollar və körpülər: Azərbaycana aid ümumi uzunluğu 25 min kilometr olan avtomobil yolu, ümumi uzunluğu 3984 metr olan 160 körpü, 14,5 min kilometr uzunluğunda elektrik xətti, 2500 elektrik transformatoru, 2 min kilometr qaz boru xətti, 160 su anbarı və 34-dən çox qaz paylama stansiya xətləri ...

Təhsil və səhiyyə qurumlarına dəyən ziyan: ümumilikdə 140 min şagirdin oxuduğu 600 məktəb, 53 min şagirdin təhsil aldığı 65 peşə məktəbi, 2 yüksək təhsil qurumu, 700 səhiyyə ocağı, 800 nəfərlik xəstəxana, poliklinika, doğum evləri, apteklər, təcili yardım xəstəxanaları. Səhiyyə xidmətinə dəyən ümumi iqtisadi ziyan 1,2 milyard dollara yaxındır.

Mədəni irsin talan edilməsi: 500-dən çox dini, tarixi-memarlıq, 100-dən çox arxeoloji abidə, minlərlə əsərin qorunduğu 22 muzey, 4 rəsm sərgisi, 4,6 milyon kitab və əlyazma saxlanan 927 kitabxana, 85 incəsənət məktəbi, 20 mədəniyyət sarayı, 4 dövlət teatrı, Azərbaycanda professional musiqi sənətinin əsasını qoyan Bülbülün, musiqiçi və rəssam Mir Möhsün Nəvvabın xatirə muzeyləri və s. talan edilib. Xocalıdakı “Dairəvi Məbəd”(1356-1357) və “Türbə”-nin (XIV əsr) aqibəti məlum deyil.

İqtisadi zərər: Müharibə nəticəsində Azərbaycan Respublikası 22 milyard dollar məbləğində ziyana məruz qalıb.

İlkin hesablamalara görə, Qarabağ müharibəsi dövründə əsir düşmüş və girov götürülmüş azərbaycanlılar: Əsir və itkin düşmüş, girov götürülmüş vətəndaşlarla əlaqədar Dövlət Komissiyasında mövcud olan məlumatlara əsasən, 1335 nəfər, o cümlədən 129 uşaq, 312 qadın, 246 qoca erməni əsir və girovluğundan azad edilib, təcavüz nəticəsində itkin düşən çoxsaylı vətəndaşlarımızın taleyi bu günədək naməlumdur.

Təkcibedilməz faktlar, statistik rəqəmlər misli görünməmiş vəhşiliklərə imza atan ermənilərin əsil simasını üzə çıxarır. Hətta dünya birliyinin çağırışları hələ də cavabsız qalmaqdadır.

Bəli, illərdir ki, biz gözləyirik ... Baxmayaraq ki, məqsədimizə döyüş yolu ilə nail ola bilərik, yenə də sülh yolunu tuturuq. Çünki biz humanist və sülhsevər xalqıq.

Nailə MƏMMƏDOVA, “Azerbaijan Realities” analitik qrupunun üzvü